

SOME- AINEISTOJEN TUTKIMUSKÄYTTÖÖN LIITTYVIÄ OIKEUDELLISIA KYSYMYKSIÄ

Marjut Salokannel

OTT, dosentti

Sareco

Tampere, 14.9.2016

Keskitytään tarkastelemaan 3 eri näkökulmasta

- 1) sopimusoikeudellinen näkökulma
- 2) tekijänoikeudellinen näkökulma
- 3) tietosuoja näkökulma
- Ei palveluntarjoajan vastuuta tai rikosoikeudellista puolta

Sopimusoikeudellinen näkökulma

- Käyttäjän ja palveluntarjoajan välinen sopimusoikeudellinen suhde
- Käyttöehdot (terms of service) ja niihin liittyvät eri käyttöpolitiikat (data policy, privacy policy)
- Vakiosopimuksia
- Sopimukset ovat olleet ongelmallisia kuluttajansuojan ja tietosuojan kannalta

Luovutettavat oikeudet; esim. Twitter

- By submitting, posting or displaying Content on or through the Services, you grant us a worldwide, non-exclusive, royalty-free license (with the right to sublicense) to use, copy, reproduce, process, adapt, modify, publish, transmit, display and distribute such Content in any and all media or distribution methods (now known or later developed)
- You agree that this license includes the right for Twitter to provide, promote, and improve the Services and to make Content submitted to or through the Services available to other companies, organizations or individuals who partner with Twitter for the syndication, broadcast, distribution or publication of such Content on other media and services, subject to our terms and conditions for such Content use.

Käyttäjän velvollisuudet

- Käyttäjä vakuuttaa omistavansa oikeudet omaan materiaaliinsa ja ottaa kaiken oikeudellisen vastuun sen sisällöstä
- Esim. Twitter
- You are responsible for your use of the Services, for any Content you provide, and for any consequences thereof, including the use of your Content by other users and our third party partners. You understand that your Content may be syndicated, broadcast, distributed, or published by our partners and if you do not have the right to submit Content for such use, it may subject you to liability. Twitter will not be responsible or liable for any use of your Content by Twitter in accordance with these Terms. You represent and warrant that you have all the rights, power and authority necessary to grant the rights granted herein to any Content that you submit.

Mahdollisuus käyttää palveluntarjoajien sisältöjä

- Twitterin sisältöjä voi käyttää:
  - API:n välityksellä; erilliset käyttöehdot
  - Web crawling luvallista; scraping nimenomaisesti kielletty
- Facebook rajoittaa käytön ei-kaupalliseen käyttöön
- Suomi24 käyttö sallittu omaan yksityiseen käyttöön

Käyttöehtoja

- Instagram: We prohibit crawling, scraping, caching or otherwise accessing any content on the Service via automated means, including but not limited to, user profiles and photos (except as may be the result of standard search engine protocols or technologies used by a search engine with Instagram's express consent)

Tutkimus tekijänoikeudellisesta näkökulmasta

- Teoskynnys matala; tekijänoikeus suojaa kaikkea tekijänsä omaperäistä ilmaisumuotoa;
- Tekijänoikeus ei suojaa ideoita; ainoastaan idean ilmenemismuotoa
- Oikeudenhaltijan lupaa vaaditaan teosten kappaleiden valmistamiseen ja niiden yleisölle saataville saattamiseen
- Ellei laissa käyttöä oikeuttavaa poikkeussäännöstä
- Laki ei sisällä ns. Tutkimuspoikkeusta

Tekijänoikeus ja tutkimus jatk.

- Laki sisältää tieteellistä tutkimusta koskevan sopimuslissenssisäännöksen, jonka mukaan **julkistetusta teoksesta** saa sopimuslissenssin nojalla valmistaa kappaleita opetustoiminnassa tai **tieteellisessä tutkimuksessa** käytettäväksi ja käyttää niitä mainitussa tarkoituksessa **yleisölle välittämiseen** (paitsi radion tai television välityksellä) TekijäL 14§
- Kopiosto on tämän säännöksen mukainen oikeudenhaltijoita edustava järjestö, joka on solminut oppilaitosten kanssa sopimuksen, joka koskee tiettyä, sopimuksessa rajattua digitaalista tutkimustoimintaa
- Sopimus ei koske some –aineistojen tutkimuskäyttöä

Tekijänoikeus ja tutkimus jatk.

- Tekijänoikeuslaissa ei ole tutkimusta oikeuttavaa poikkeussäännöstä
=> tutkimuskäyttöön edellytetään oikeudenhaltijan lupaa
- Lupa voi olla esim. Creative Commons –lisenssi tai muu vastaava käyttölupa aineistossa
- USA:ssa fair use –säännös tekijänoikeuslaissa oikeuttaa useimmiten akateemisen tutkimuksen
- Data-analyysiä hyödyntävä tutkimus rajatapaus Suomen tekijänoikeuslain mukaan ja täytyy analysoida tapauskohtaisesti

Henkilötietojen suoja ja tutkimus

- Jos SOME –aineisto luvallisesti käytössä tekijänoikeudellisesta näkökulmasta, tämä ei vielä välttämättä mahdollista aineiston tutkimuskäyttöä, mikäli aineisto sisältää suoraan tai välillisesti tunnistettavissa olevia henkilötietoja
- Henkilötietojen käsittelyyn on oltava peruste,
  - 1) rekisteröityjen suostumus; tai
  - 2) lakisääteinen oikeus käsitellä tietoja

- arkaluonteisten tietojen käsittely kielletty
  - etnistä alkuperää, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliiton kuulumista koskevat tiedot
  - rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta seuraamusta koskevat henkilötiedot
  - henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia;
  - henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka
  - henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

Henkilötietolaki ja tutkimus

- Henkilötietojen käsittely tieteellistä tutkimusta varten mahdollista, jos lain yleiset edellytykset henkilötietojen käsittelylle täyttyvät, ja
- Tutkimuskäyttöä koskevat erityiset edellytykset täyttyvät (Hetil 14§)
  - tutkimusta ei voi suorittaa ilman henkilön yksilöintiä koskevia tietoja ja jos rekisteröityjen suostumusta ei tietojen suuren määrän, tietojen iän tai muun sellaisen syyn vuoksi ole mahdollista hankkia;

- henkilörekisterin käyttö perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä;
- henkilörekisteriä käytetään ja siitä luovutetaan henkilötietoja vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten ja varmistetaan, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille; sekä
- henkilörekisteri hävitetään tai siirretään arkistoitavaksi tai sen tiedot muutetaan sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole niistä tunnistettavissa, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

Tietosuoja-asetus ja tutkimus

- Yleiset edellytykset ja 89.1 erityiset edellytykset
- Rekisteröityjen oikeudet turvattava tehokkailla suojatoimilla, joilla varmistetaan, että on toteutettu tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, joilla taataan etenkin tietojen minimoinnin periaate
- Ensisijaisesti henkilötiedot olisi anonymisoitava
- Ellei mahdollista tutkimuksen tarkoituksen kannalta, pseudonymisointi voisi olla yksi suojatoimista
- Teknisesti suojattu käyttöympäristö
- Käsittelijän lakisääteinen salassapitovelvollisuus

Eettinen arviointi

- Tutkimussuunnitelman eettinen arviointi voisi olla yksi suojatoimista
- käsittää sekä juridisen että laajemman eettisen puolen
- Lakisääteinen; ei vapaaehtois pohjalta tapahtuva vaan itsenäisesti rahoitettu institutionalisoitu ratkaisu
- Ruotsissa koskee nykyisellään kaikkea arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä tutkimustarkoituksessa; selvityshenkilön tehtävänä tutkia, olisiko syytä ulottaa kaikenlaisten henkilötietojen käsittelyyn tutkimustarkoituksessa

Eettinen arviointi jatk.

- Ruotsissa puheenjohtajana eläkkeellä oleva tuomari tai vastaavan pätevyyden omaava henkilö.
- Valitusmahdollisuus valtakunnalliseen eettiseen toimikuntaan
- Kliinisiä lääkekokeita koskevan asetuksen toimeenpano Suomessa edellyttää myös eettisen arvioinnin formalisointia ainakin lääkekokeiden osalta
- Voitaisiin ulottaa myös muuhun tutkimuskenttään

Some –aineistojen tutkimustulosten julkaisu

- Tutkimustulosten julkaisu ei saa johtaa henkilöiden tunnistamiseen;
- Siteeraukset ja vastaavat pyrittävä esittämään niin, ettei niiden lähde paljastu
- Arkaluonteisten tietojen paljastuminen erityisen ongelmallista; tulokset aggregaattitasolla, mikäli mahdollista
- Tutkimusaineistojen saatavuus järjestettävä tietoturvalisissä olosuhteissa; porrastettu luvanvarainen valvottu pääsy

- Kommentteja ja kysymyksiä!
- Kiitos kuulijoille!